

УДК 330.338.5

Є. В. Міщук,
к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"
Н. В. Брітан,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"
О. В. Колесник,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

МЕНЕДЖМЕНТ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

E. Mischuk,
cand. sci. (econ.), assistant professor of accounting, analysis, audit and administration,
SHEE "National University of Krivoy Rog"
N. Britan,
SHEE "National University of Krivoy Rog"
A. Kolesnik,
SHEE "National University of Krivoy Rog"

MANAGEMENT COSTS OF OPERATIONS IN THE MINING AND METALLURGICAL COMPLEX

У статті досліджено питання менеджменту витрат операційної діяльності на підприємствах гірничо-металургійного комплексу. Проаналізовано поняття "витрати" та "операційні витрати". Установлено, що до витрат операційної діяльності доцільно відносити витрати підприємства пов'язані з придбанням та виготовленням продукції, витрати на оплату праці працівників зайнятих основним виробництвом та інші витрати, які пов'язані з доведенням виготовленого продукту до споживача. Визначено, що ці витрати поділяються на такі: витрати на продукцію (прямі матеріальні, пряма заробітна плата, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати); витрати періоду (адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати). Розглянуто потенційні резерви зменшення операційних витрат підприємств гірничо-металургійного комплексу. На прикладі ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат" проведено їх оцінку та надано конкретні пропозиції щодо скорочення матеріальних витрат.

In the article the questions of management costs of operations in the mining and metallurgical complex. It analyzed the concept of "costs" and "operating expenses". It was found that the costs to the operating activities of the enterprise it is advisable to include the costs tied to the acquisition and production of products, labor costs of employees engaged in the primary production and other costs that are associated with bringing the product to the consumer made. It was determined that these costs are divided into: production costs (direct material, direct wages, other direct costs, overhead costs); period expenses (administrative expenses, the cost of sales, other operating expenses). Considered potential reserves reduce operating costs of mining and metallurgical complex. On the example of "Northern ore mining and processing plant" held their assessment and submitted concrete proposals to reduce material costs.

Ключові слова: витрати, операційні витрати, підприємства гірничо-металургійного комплексу, менеджмент.
Key words: costs, operating costs, mining and metallurgy, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідність вивчення витрат є відкритим і актуальним питанням за сучасних умов господарювання. Пошук

резервів зменшення операційних витрат виробництва слід розглядати як фактор підвищення прибутковості, рентабельності, що дасть змогу забезпечити стабільний

стан підприємства на ринку, підвищить його конкурентоспроможність. За сучасних ринкових умов, значно зросла конкуренція як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках металургійної промисловості. Тому гірничо-металургійним комплексам (далі — ГМК) слід велику увагу приділяти своїм операційним витратам, зменшення яких в результаті призведе до підвищення прибутковості підприємства.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у дослідженні проблеми управління витратами та пошуку резервів зменшення операційних витрат зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Т.В. Савицька, Є.В. Мних, Н.Г. Данілочкіна, А.В. Череп, Д.Г. Сігел, Дж. Фостер, Р. Ентоні, Ч. Т. Хорнгрен та інші. Розглянувши публікації зазначених авторів можна дійти висновку, що розвиток та успіх підприємства залежить від того, наскільки ефективно підприємство управляє своїми витратами.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є пошук резервів зменшення витрат операційної діяльності на підприємствах ГМК та управління ними для підвищення ефективності виробництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльність будь-якого господарюючого суб'єкта завжди пов'язана з певними витратами матеріальних, трудових, грошових та інших ресурсів, які цінуються на ринку. На рівні підприємства менеджмент витрат поєднує в собі елементи виробничого та фінансового менеджменту з метою їх оптимізації та забезпечення максимального прибутку.

Розглянемо спочатку економічну сутність операційних витрат і витрат загалом. Відповідно до НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [1] та П(С)БО 16 "Витрати" [2] витрати — це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).

Економічна теорія визначає витрати як виражені у грошовій формі витрати різних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів) у процесі виробництва, обігу і розподілу продукції, товарів.

У Міжнародних стандартах фінансової звітності (далі — МСФЗ) та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі — МСБО) не має єдиного спеціалізованого стандарту, який би регламентував облік витрат. Проте за МСФЗ, витрати визнаються на основі безпосереднього зіставлення між понесеними витратами і прибутками за конкретними статтями доходів, що припускає одночасне визнання прибутків та витрат, що виникають безпосередньо і спільно від одних і тих же операцій або інших дій.

Діяльність підприємства включає в себе операційну, інвестиційну та фінансову діяльність. Операційна діяльність підприємства — це основна діяльність,

яка пов'язана з виробництвом продукції (робіт, послуг) або реалізацією продукції, що є визначальною метою створення підприємства та забезпечує основну частину його доходу.

Значну частку витрат на виробництво продукції займають витрати від операційної діяльності. Вважаємо, що більш доцільно до витрат операційної діяльності відносити витрати підприємства пов'язані з придбанням та виготовленням продукції, витратами на оплату праці працівників зайнятих основним виробництвом та іншими витратами, які пов'язані з доведенням виготовленого продукту до споживача. Витрати, пов'язані з операційною діяльністю підприємств, включають: витрати на продукцію (прямі матеріали, пряма заробітна плата, інші прямі витрати, загально-виробничі витрати); витрати періоду (адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати).

Витрати періоду — витрати, які не включаються у виробничу собівартість запасів і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Однією з головних умов підвищення ефективності виробництва продукції є систематичне зменшення витрат операційної діяльності. Рівень і розмір витрат формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів середовища підприємства.

До зовнішніх факторів можна віднести такі: стан економіки країни в цілому; механізм державного регулювання підприємницької діяльності; стан ризиків факторів виробництва; кон'юнктура споживчого ринку.

Внутрішніми факторами, які впливають на розмір витрат є: структура капіталу; умови постачання сировини і матеріалів; стан та ефективність використання основних фондів; стан та ефективність використання трудових ресурсів; обсяг та склад виготовленої продукції.

Важливою функцією економічного механізму будь-якого підприємства є контроль за рівнем витрат та пошуки шляхів їх зменшення. Ця функція досягається за умови ефективного функціонування системи управління витратами. Система управління витратами включає в себе такі підсистеми: пошук та виявлення чинників, що впливають на економію усіх видів ресурсів; планування витрат за їхніми видами; нормування витрат ресурсів; облік та аналіз витрат; економічне стимулювання економії ресурсів та зниження витрат [3, с. 221].

Прибутковості діяльності підприємств ГМК залежить від налагодженої системи внутрішнього управління підприємства загалом та системи управління витратами як відокремленої ланки. Правильно прийняті управлінські рішення щодо зменшення рівня витрат забезпечить ефективне використання всіх контрольованих ресурсів підприємства.

Гірничо-збагачувальним комбінатам як господарюючим суб'єктам під час управління витратами слід велику увагу приділяти плануванню витрат виробництва та аналізу відхилень від такого плану, а такому факторному аналізу відхилень фактичних показників від планових [4, с.74—79].

Менеджмент витрат слід здійснювати за допомогою процедур таких, як:

Таблиця 1. Операційні витрати з виробництва продукції ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат" за 2011–2013 рр., тис. грн.

Рік	Операційні витрати з реалізації продукції	Матеріальні витрати	Амортизація	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Інші операційні витрати
2011	6406202 100%	3906185 61	931831 14,5	406628 6,3	150954 2,4	1010604 15,8
2012	6660148 100%	4217957 63,3	913351 13,7	402929 6,1	150599 2,3	975312 14,6
2013	7560236 100%	4235992 56	1597439 21,1	425110 5,6	157736 2,1	1148959 15,2

— виділення основних понять і процедур, системи управління витратами (складання класифікації витрат, визначення норм витрат ресурсів, розрахунок вартості витрат, розробка програми ресурсозбереження);

— виявлення існуючих проблем формування та контролю витрат на підприємстві;

— формування моделі управління витратами з урахуванням особливостей галузі та підприємства;

— побудови інформаційної системи;

— адаптації документообороту до обраної інформаційної системи;

— розподілу відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження.

Виконання зазначених процедур підвищить рівень прибутку підприємства. Необхідно постійно вдосконалювати систему управління витратами як в цілому, так і в розрізі їх видів.

Для підвищення ефективності управління витратами на підприємстві рекомендується: оновлювати систему стратегічного управління витратами, що забезпечує зв'язок усієї структури управління та дозволяє виявити виробничі проблеми; вдосконалити систему управління витратами на підприємстві в цілому та в його структурних підрозділах; забезпечити більш детальне ведення обліку витрат для швидкого і правильного прийняття рішення щодо їх зниження.

Використання цієї системи управління витратами дозволить підвищити ефективність виробничих процесів не змінюючи існуючу систему управління витратами.

При налагодженій системі обліку витрат можна розробити резерви зменшення витрат, що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню прибутку.

Резерви зменшення операційних витрат є невикористаними можливостями підприємства. Вони поділяються на дві групи: резерви, які залежать, і резерви, які не залежать від підприємства. Всередині підприємства виробничі резерви виявляються в процесі аудиту і аналізу. Зовнішніми чинниками є рівень цін на сировину, тарифи на електроенергію, рівень мінімальної заробітної плати та інше.

На думку А.В. Череп [5, с. 344], основні резерви зниження витрат виявляються в процесі більш ефективного використання засобів праці, предметів праці і робочої сили. Розглянемо резерви зниження операційних витрат:

1. Внутрішньовиробничі — поділяються на такі:
а) поліпшення використання засобів праці. Це включає:

— вдосконалення технології виробництва;
— повне використання виробничих можливостей;
— механізація і автоматизація виробничих процесів;

б) поліпшення організації виробництва, праці та управління. Це припускає:

— підвищення кваліфікації персоналу;
— наукову організацію праці і управління;
— зниження втрат робочого часу;
— вдосконалення нормування і мотивації праці;

в) поліпшення використання предметів праці. Вони складаються з:

— комп'ютеризації обліку руху оборотних коштів і опису витрат на виробництво;
— попередження втрат від браку;
— вдосконалення нормування матеріальних витрат;

— економія матеріальних ресурсів;

2. Зовнішній вплив визначають:

а) інфляційні процеси в макроекономіці;

б) ціни на споживані ресурси;

в) податкове навантаження на підприємство;

г) спеціалізація і кооперація в умовах конкуренції.

Послідовне зменшення операційних витрат забезпечує зростання прибутку підприємства, дає державі додаткові засоби для подальшого розвитку суспільного виробництва і підвищення матеріального добробуту працюючих. Однією з умов зменшення операційних витрат є впровадження нової техніки і вдосконалення технологій, комплексна механізація і автоматизація виробничих процесів.

Основними джерелами резервів зменшення операційних витрат підприємств ГМК є:

— збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок більш повного використання виробничої потужності підприємства;

— скорочення витрат на виробництво продукції за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, раціонального використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, обладнання.

Величину резерву зменшення операційних витрат доцільно визначати за відомою формулою, запропонованою автором [6, с. 199]. Розрахуємо резерв зменшення операційних витрат на 1 тис. тонн виготовле-

ної продукції, на прикладі підприємства ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат" на 2014 рік. Для цього проведемо аналіз динаміки операційних витрат (табл. 1).

Результати аналізу показали, що на ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат" найбільшу питому вагу мають матеріальні витрати.

З метою скорочення матеріальних витрат підприємство повинно: встановити прямі контакти з виробниками матеріалів (сировини), або скоротити число посередників, укласти договори з постачальниками, що пропонують найбільш вигідні умови; використовувати менш дорогі комплектуючі вироби, якщо це можливо; впровадити ресурсозберігаючі технологічні процеси які дозволяють заощаджувати на вартості сировини та інше.

За 2013 рік фактичний обсяг виготовленої продукції становить 15084,9 тис. тонн, резерв її збільшення — 1508,5 тис. тонн. Фактична сума витрат на виготовлення продукції дорівнює 7560236 тис. грн., резерв скорочення витрат за усіма статтями — 6804212,4 тис. грн.

За наведеними вище даними розрахуємо величину резерву зменшення операційних витрат, виростовуючи формулу [6, с. 199]. Результати оцінювання свідчать, що збільшивши обсяг виробництва продукції на 1508,5 тис. тонн за рік, підприємство зменшить операційні витрати на 1 тис. тонн продукції на 455,4 тис. грн., або на 686970,9 тис. грн. на 1508,5 тис. тонн продукції.

ВИСНОВКИ ТА ПОДАЛЬШІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Операційні витрати є одним з найважливіших показників, який характеризує якісні зміни в техніці, технології та виробництві що відбувається на підприємстві. Менеджмент як виробничий ресурс і як його функція безпосередньо впливає на формування операційних витрат і ефективність господарювання підприємства. дохід (прибуток) через формування виробничих витрат. Кінцевим же результатом менеджменту є прийняття рішення, що й визначатиме рівень витрат. Практично кожне рішення менеджера, яке він приймає стосовно виробничого процесу, пов'язане з формуванням операційних витрат. Питання технології виробництва, його організації, купівлі певного виду ресурсу чи фінансові рішення безпосередньо впливають на кінцевий результат господарювання. Управління й пошук резервів зменшення витрат є одним з основних напрямів удосконалення економічної діяльності будь-якого підприємства.

Основними джерелами резервів зниження операційних витрат підприємств ГМК є збільшення обсягу виробництва продукції та скорочення витрат на її виробництво. Не менш важливою є також налагоджена система управління витратами, яка передбачала б планування і прогнозування витрат підприємства.

Література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.13 р. № 73.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.yuricom.com/ua/polbuhobl>

3. Щаденко А.А. Повышение качества магнетитового концентрата на обогатительной фабрике / А.А. Щаденко, В.И. Свиридов, Т.И. Яровая // Горный журнал. — 2002. — № 8. — С. 27—29.

4. Хорнгрен Ч.Т. Управленческий учет. — 10-е изд. / Пер. с англ. / Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Дата. — СПб: Пи-тер, 2005. — 1008 с.

5. Череп А.В. Управління собівартістю [Текст] / А.В. Череп. — Х.: ІНЖЕК, 2005. — 373 с.

6. Савицкая Т.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Т.В. Савицкая. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 336 с.

7. Экономика предприятия: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.Я.Горфинкеля, проф. В.А. Швандара. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 718 с.

8. Дроб'язко С.І. Методичні основи управління витратами підприємства / С.І. Дроб'язко // Науковий вісник України. — 2010. — № 1 (32). — С. 35—39.

9. Визначення та прогнозування витрат гірничорудних підприємств в умовах ринку: монографія / О.Ю. Вілкул, С.В. Максимов, Я.В. Нусінова та ін. — Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. — 228 с.

References:

1. Ministry of Finance of Ukraine (2013), "National provision (Standard) of accounting № 1 "General requirements to financial reporting", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (Accessed 20 April 2015).

2. Yurinkom Inter (2015), "Provisions (Standard) of accounting", available at: <http://www.yuricom.com/ua/polbuhobl> (Accessed 20 April 2015).

3. Shhadenko, A.A. (2002), "Improving the quality of magnetite concentrate at concentrating factory", *Gornyy zhurnal*, vol. 8, pp. 27—29.

4. Horngren, Ch.T. (2005), *Upravlencheskij uchët* [Management accounting], Piter, Saint Petersburg, Russia.

5. Cherep, A.V. (2005), *Upravlinnia sobivartistiu* [Management of cost], INZhEK, Kharkiv, Ukraine.

6. Savickaja, T.V. (2002), *Analiz hozjajstvennoj dejatel'nosti predpriyatija* [Analysis of economic activity of the enterprise], INFRA-M, Moscow, Russia.

7. Gorfinkel, V.Ja. and Shvandar, V.A. (2000), *Jekonomika predpriyatija* [Economy of enterprise], JuNITI-DANA, Moscow, Russia.

8. Drob'iazko, S.I. (2010), "Methodical bases of enterprise cost management", *Naukovyj visnyk Ukrainy*, vol. 1 (32), pp. 35—39.

9. Vilkul, O.Yu. Maksymov, S.V. and Nusinova, Ya.V. (2006), *Vyznachennia ta prohnozuvannia vytrat hirnichorudnykh pidpriemstv v umovakh rynku* [Determination and forecasting of costs mining enterprises in the market conditions], *Vydavnychyj dim*, Kryvyi Rih, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2014 р.